

“Een tafel is ook architectuur”

Bulo vier 30 jaar H²O tafel van Bataille-ibens

Bij Mechels bedrijf van kantoormeubilair BULO is er in de eerste helft van de jaren '90 een grote transformatie. In 1994 komt de jongere generatie van de familie Busschop in het bedrijf van hun vader Walter, de oprichter van BULO. Dit geeft een nieuwe dynamiek en gelijktijdig wordt nagedacht welke nieuwe producten men op de markt wil brengen met de bijhorende strategie en beeldvorming. Dat jaar start ook de samenwerking met externe ontwerpers en adviseurs, en het is ook het geboortjaar van de H²O bureautafel, een ontwerp van Claire Bataille (°1940) en Paul ibens (1939-2020). Het bijzondere is dat deze creatie nog steeds in productie is en een icoon is geworden van de Belgische design met een Europese uitstraling.

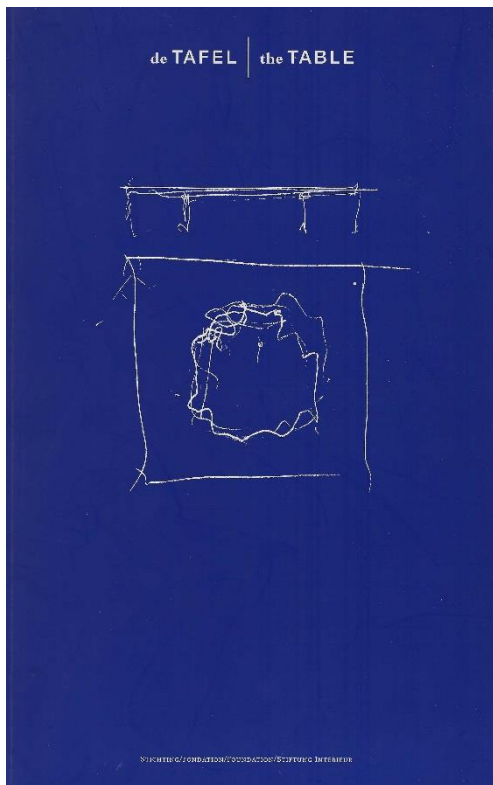
De mens bouwt vanuit een behoefte, een noodwendigheid. Het maken van een beschutting tegen weer en wind, tegen koude en warmte. Muren en daken maken een grens tussen buiten en binnen. Om het interieur toegankelijk te maken worden deuren aangebracht, om lucht en daglicht toe te laten komen er openingen in de buitenwanden, dit zijn dan vensters. Om de ruimte te kunnen gebruiken heeft de mens meubilair nodig, vaste en vooral losse objecten die nodig zijn om het dagelijks leven mogelijk te maken. Kasten om een grote diversiteit aan spullen onder te brengen. Stoelen en zetels om te kunnen zitten en bedden om te kunnen slapen. Terwijl een zitobject in directe relatie staat tot het menselijk lichaam, is de tafel het meest architectonische, een horizontaal vlak evenwijdig aan de vloer en op hoogte gehouden door meestal vier poten, vier kolommen.

Tafelarchitectuur

Veel ontwerpers benadrukken dat het ontwerpen van een stoel een eenvoudiger ontwerpopgave is dan het bedenken van een nieuwe tafel. Dit komt in de eerste plaats omdat het archetype van de tafel veel fundamenteeler is, alleen al door de onafwendbare noodzaak van de horizontaliteit van het bovenste grensvlak. Wanneer aan dit laatste niet wordt voldaan is er zelfs geen sprake van een tafel, wel van een artistieke interpretatie. Wie de meubelgeschiedenis analyseert komt tot de vaststelling dat het bij tafels bijna nooit gaat om een complete vernieuwing, maar steeds om het herinterpreteren van wat reeds bestaat. Men kan zelfs stellen dat de twintigste eeuw met haar snel op elkaar volgende vernieuwingsgolven geen nieuwe typologie van de tafel heeft

voortgebracht. Juist binnen deze evidentie is de H²O creatie een interessant en intelligent ontwerp.

De tafel behoort expliciet tot de wereld van de architectuur. Een stoel bezit een directe relatie met ons lichaam, hij is de contravorm van de menselijke gestalte. De structurele opbouw verwijst naar de elementaire betekenis van de habitat, een plek van beschutting. Iedereen van ons heeft als kind graag gespeeld onder de tafel, omdat de tafel met bijhorend tafelkleed juist een schaalverkleining is van het huis. Een tafel kan worden beschouwd als geminiaturiseerde architectuur.

Cover publicatie De Tafel / The Table uitgave Stichting Interieur 1996 auteur Marc Dubois / Tekst verscheen in Lotus (I) nr 98 / 1998.

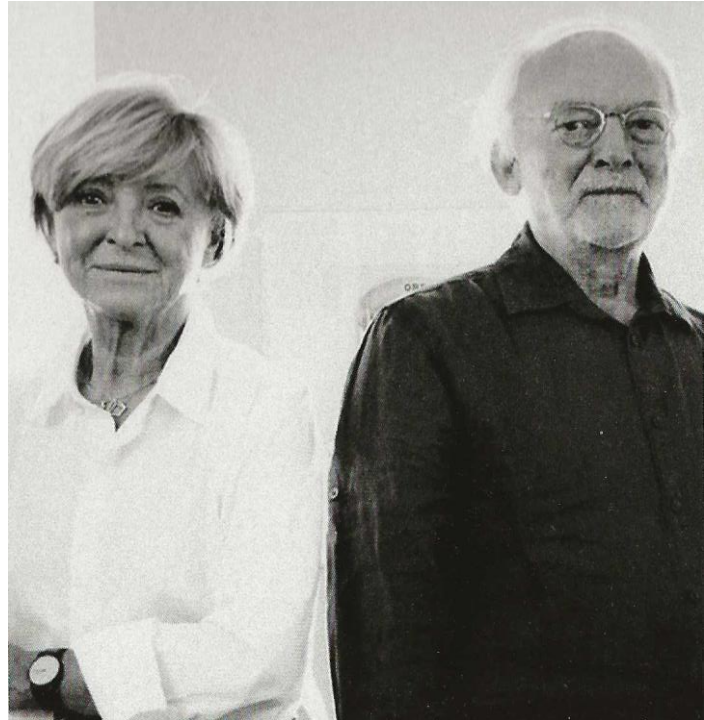

In onze Westerse cultuur werd de typologie van de tafel geïntroduceerd als een object met een horizontaal vlak dat toelaat al zittende diverse activiteiten van ons dagelijks leven te laten plaatsvinden. Een tafel biedt plaats om te eten, te lezen, te werken, te communiceren. Met familie en vrienden aan tafel doorbrengen is een heerlijke moment. De Duitse taal bezit een mooi woord "Stammtisch", de tafel van de gastvrijheid.

Een transformatie bij BULO

Bij Mechels bedrijf BULO is er in de eerste helft van de jaren '90 een grote transformatie. In 1994 komt de jongere generatie van de familie Busschop in het bedrijf van hun vader Walter, de oprichter van BULO. Dit geeft een

nieuwe dynamiek en gelijktijdig wordt nagedacht welke nieuwe producten men op de markt wil brengen met de bijhorende strategie en beeldvorming. Dat jaar start ook de samenwerking met externe ontwerpers en adviseurs, en het is ook het geboortjaar van de H²O.

Wanneer Claire Bataille (°1940) en Paul ibens (1939-2020), twee interieurarchitecten afgestudeerd aan de Antwerpse Academie, de beslissing namen in 1968 om samen te werken kiezen zij bewust voor de naam van hun bureau: Bataille ibens Design. Geen toevoeging van "interieurarchitecten" wat meestal neerkwam op een ondergeschikte positie aan deze van de architect. De invloed van hun leraar en mentor, architect Jules De Roover, valt niet ontkennen. Zijn pleidooi was steeds dat het niet gaat om het aankleden van de ruimte maar om als volwaardige ontwerper structuur te geven aan de ruimte met bijhorend meubilair.

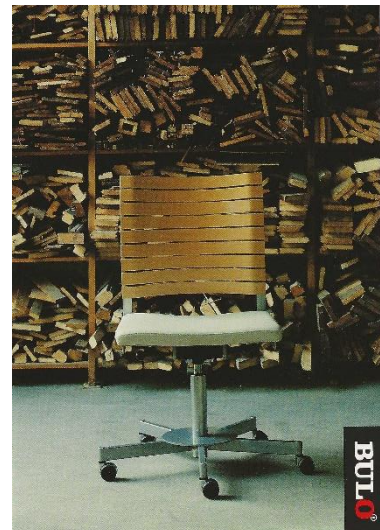
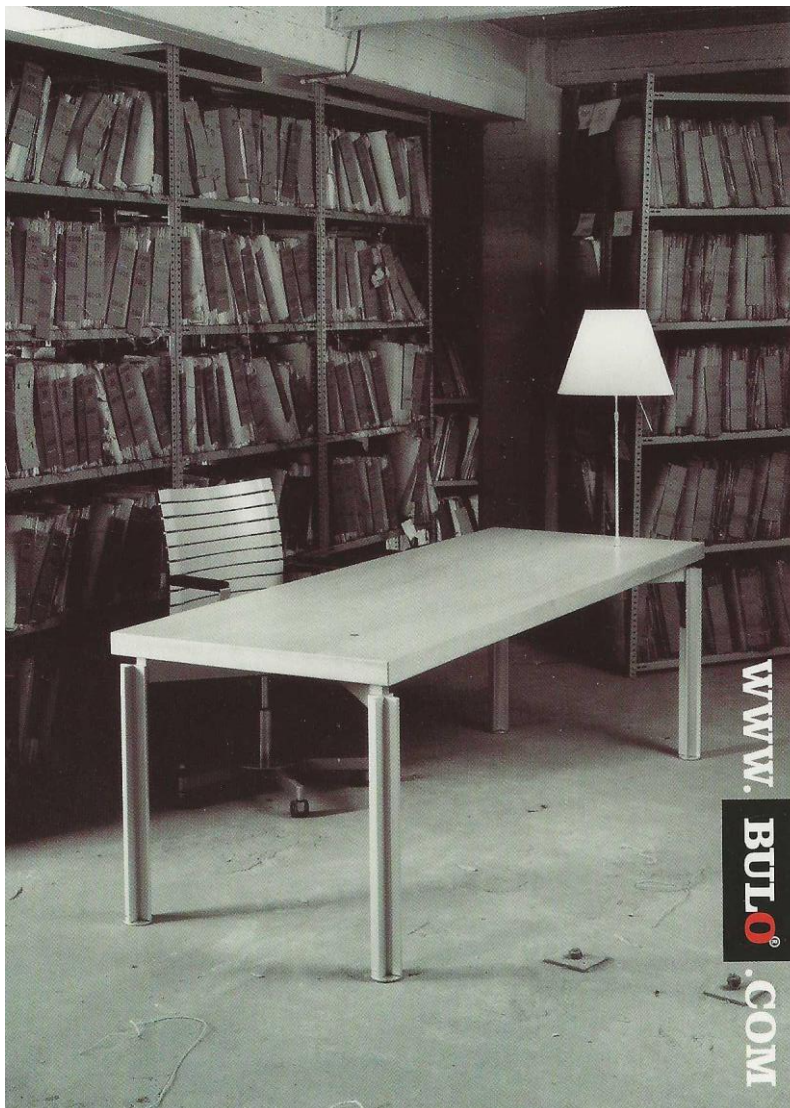
Hun ambitie was het breed veld van ontwerpen, van objecten tot nieuwbouw. Met hun commodekast hadden beiden reeds in 1966 een iconische meubel gemaakt, een object met reeds een grote vintage waarde.

Het duo B&i werd in België een begrip en erg gewaardeerd. Hun werk werd in belangrijke buitenlandse tijdschriften gepubliceerd. Veel van hun vernieuwde winkelruimtes uit de jaren '90 zijn ondertussen allemaal gesloopt. Te vaak werd hun werk ten onrechte omschreven als minimalisme terwijl het een uitgepuurde rijkdom bezit van verhoudingen en materiaalbeheersing, een nobele eenvoud die rust kon brengen. Het

Design Museum Gent bracht in 2003 een overzicht van hun werk en er verscheen een boek met een overzicht van hun creaties sinds 1968. Het archief van Bataille & ibens wordt zorgvuldig bewaard in het VAI, Vlaams Architectuurinstituut in Antwerpen.

Het succes van de H²O

Anno 2024 is het 30 jaar geleden dat deze creatie werd gelanceerd tijdens de internationale Interieur Biënnale in Kortrijk in 1994. Het wonderlijke van dit verhaal is dat de H²O nog steeds in productie is en behoort tot de Europese design voorbeelden en de collectieve geschiedenis van de vormgeving in België.

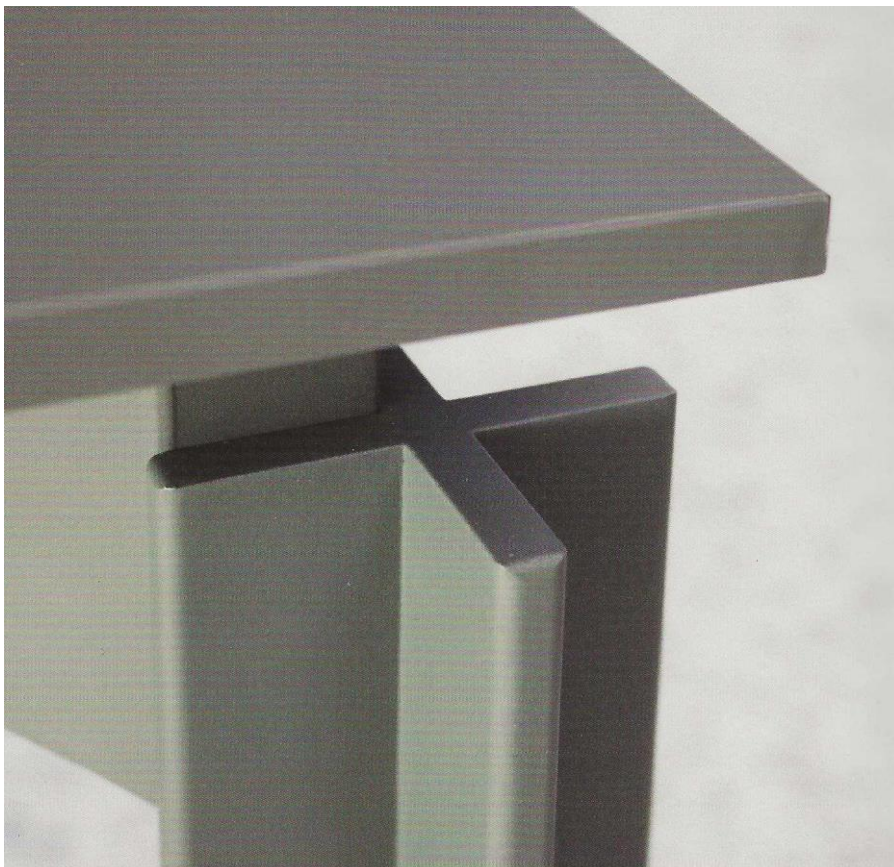
Terwijl andere tafels ronde of vierkante poten hebben heeft de H²O een andere verschijning. Ook hier is de lange traditie van de architectuur bepalend, het aanwenden van vierkantige en ronde zuilen. De ronde zuil met de verwijzing naar de natuur, de boom symbool van het leven.

Architect Mies van de Rohe bedacht een kruisvormige gelaste stalen kolom waaraan een bekleding werd aangebracht. Het is één van de belangrijkste elementen van het Duits paviljoen voor de expo van 1929 in Barcelona.

Bij Bataille-ibens was er nog iets anders aan de hand. Zij maakten eind de jaren '70 een studie naar prefabricatie met houten balken waarbij de kruisvorm meer mogelijkheden bood dan cirkel of vierkant. De constructie van details is een zoeken naar optimale mogelijkheden van verbindingen.

De keuze voor de kruisvorm gaf bij de H²O extra veel voordelen. In één van de vier hoeken voor de verticale poot, deze aan de binnenzijde, was het mogelijk om bijna niet zichtbaar een mechanisme aan te brengen dat toeliet de hoogte van het horizontaal blad aan te passen. In het geval van kantoormeubilair was dit een expliciete vraag, eerder een eis.

Een tweede bijzonder kenmerk is het visueel laten zweven van het horizontaal blad. Op deze wijze wordt bij de H²O een overgangszone gemaakt tussen het horizontaal en het verticaal deel, dit in tegenstelling tot de meeste tafels met een continue overgang bezitten tussen blad en poten. Bij de eerste versie was het bovenblad 5,5 cm dik, maar ook kleine secties werden geïntroduceerd in verschillende materialen. Er werd zelfs een outdoor versie gemaakt maar de basisvorm van de poten bleef steeds identiek.

Na of gelijktijdig met het ontwerpproces wordt gezocht naar een naam, zoals dit het geval is bij de geboorte van een mens. Het is een middel om onderscheid te kunnen maken, om te verpersoonlijken. Philippe Starck koos vaak voor namen die familieleden konden zijn (Miss Dorn, Mr. Bliss, Marie,.....) of de locatie waarvoor het werd ontworpen zoals de zetel voor Café Costes. Maarten van Severen koos voor letter- en cijferafkortingen in de traditie van de avant-garde in het Interbellum. Zijn .03 voor Vitra (1998) werd een wereldsucces en is nog steeds in productie. Kort nadien kreeg Maarten Van Severen de opdracht van BULO voor een werktafel, het werd de uitzonderlijk SCHRAAG, een andere typologie om een horizontaal blad aan te brengen.

Welke naam geven aan een bureaumeubel dat de verschijning heeft van een tafel? Zo evident als water, H²O! Voor de presentatie in Kortrijk werd tegen de wand een lange rij kleine donkerblauwe waterflesjes aangebracht met telkens de logo H²O. De grote presentatie gebeurde tijdens de Biënnale van 1996. Tussentijds werkten de ontwerpers samen met de designploeg van het bedrijf om alle details te verbeteren.

In het zelfde jaar 1996 startte BULO met de Carte Blanche collection en inviteerde men eminente designers, architecten en zelf personen uit de modewereld om in een ontwerp te verduidelijken wat voor hen een "werktafel" kan betekenen. Gelijktijdig werd gestart met een nieuw bureau concept, de M2, een ontwerp van Luc Vincent en de Bulo Designers.

In 1996 was ik curator van de Biënnale Interieur en koos ik als eregast Jean Nouvel en de centrale expositie met bijhorende publicatie had als thema de tafel. Mijn keuze werd bepaald door de geschiedenis van de typologie van de tafel als architectonisch object.

Het opheffen van de grens tussen eet- en werktafel.

Misschien ligt daar een verklaring voor het H²O succes. In de sector van het kantoormeubilair werden ontwerpen gemaakt specifiek voor werkplaatsen en die niemand wil plaatsen in zijn eetkamer. Deze opsplitsing vervaagde geleidelijk, de erg dure "Nomos" tafel van Tecno (1986) ontworpen door Lord Norman Foster was een directiebureau maar kwam ook tevoorschijn in de eetkamer. Een keerpunt is de "Less" (1984) tafel van Jean Nouvel voor Fondation Cartier in Parijs. Ongeveer gelijktijdig ontstond de H²O. Om de huiselijke dimensie te benadrukken werd in 1996 het ontwerp fotografisch gepresenteerd met een geïntegreerde kleine versie van de "Constanza" lamp (Luceplan) ontworpen door Paolo Rizzato. Geen technische bureaulamp maar een ontwerp dat verwijst naar een traditionele lampenkap. Het versterkte het beeld van "back to basic".

Zoals in de gastronomie de fusionkeuken opgang maakte veranderde ook de retail- en de bureelruimtes. Voor hun schitterende VERSO winkel in Antwerpen kozen Claire en Paul voor zetels die Maarten van Severen had ontworpen.

De H²O is een klassieker van de design geworden. Een ontwerp van twee talentvolle designers die samen met een dynamisch bedrijf iets op de markt brachten dat vernieuwend was en gelijktijdig een evidentie uitstraalde. Het is uiterst moeilijk iets te ontwerpen dat een vertrouwde indruk nalaat, alsof het reeds lang bestaat, en toch een vernieuwing bezit.

*Marc Dubois, architect HonF RIBA
september 2024*

Marc Dubois, Jacques DE Visscher, Geert Bekaert, Andrea Branzi, *De Tafel - The Table*, Stichting Interieur Foundation, Kortrijk, 1996.

Marc Dubois, *La dimensione del tavolo, The Table Dimension*, in: Lotus International (Italië), nr.98, 1998, pp.112-131.

Marc Dubois, Op zoek naar de nobele eenvoud: het werk van Claire Bataille en Paul ibens, in: Vlaanderen, nr. 284, januari-februari 2001, pp. 18-23.

Marc Dubois, *Op zoek naar de nobele eenvoud*, in: Claire Bataille-Paul ibens / Projecten en objecten 1968-2002, Ludion, Gent-Amsterdam, 2003, pp. 164-177